

1199.

Na osnovu člana 82 stav 1 tačka 3 Ustava Crne Gore, Skupština Crne Gore 27. saziva, na Osmoj sjednici Prvog redovnog (proljećnjeg) zasijedanja u 2022. godini, povodom razmatranja Predloga zaključaka Odbora za ljudska prava i slobode povodom kontrolnog saslušanja ministra rada i socijalnog staranja (predstavnik Ministarstva rada i socijalnog staranja), ministra prosvjete, ministra zdravlja (predstavnik Ministarstva zdravlja) i ministra pravde na temu "Rad dnevnih centara za djecu sa smetnjama u razvoju i osobe sa invaliditetom u Crnoj Gori, sa posebnim akcentom na praćenje realizacije Zaključka Odbora za ljudska prava i slobode sa Konsultativnog saslušanja, održanog 25. septembra 2019. godine na temu "Rad dnevnih centara za djecu sa smetnjama u razvoju i osobe sa invaliditetom u Crnoj Gori" i Preporuka iz Analize intersektorske podrške različitih sistema djeci sa smetnjama u razvoju u Crnoj Gori, koju su pripremile ekspertkinje angažovane od strane UNICEF-a", dana 28. jula 2022. godine, donijela je

ZAKLJUČKE

("Službeni list Crne Gore", br. 084/22 od 01.08.2022)

1. Skupština Crne Gore uočava na osnovu podataka i informacija saopštenih tokom konstruktivne rasprave na Kontrolnom saslušanju ministra rada i socijalnog staranja (predstavnik Ministarstva rada i socijalnog staranja), ministra prosvjete, ministra zdravlja (predstavnik Ministarstva zdravlja) i ministra pravde na temu "Rad dnevnih centara za djecu sa smetnjama u razvoju i osobe sa invaliditetom u Crnoj Gori, sa posebnim akcentom na praćenje realizacije Zaključka Odbora za ljudska prava i slobode sa Konsultativnog saslušanja, održanog 25. septembra 2019. na temu "Rad dnevnih centara za djecu sa smetnjama u razvoju i osobe sa invaliditetom u Crnoj Gori" i Preporuka iz Analize intersektorske podrške različitih sistema djeci sa smetnjama u razvoju u Crnoj Gori, koju su pripremile ekspertkinje angažovane od strane UNICEF-a", održanom 22. juna 2022. godine, da su iskazani stavovi i mišljenja koja se mogu rezimirati na sledeći način:

- da su dnevni centri formirani u partnerstvu između tadašnjeg Ministarstva rada i socijalnog staranja, lokalnih samouprava, nevladinih organizacija i međunarodnih organizacija, jer se od države zahtijevala decentralizacija i deinstitucionalizacija sistema, te da su međunarodni partneri pohvaljivali ovaj segment zaštite djece sa smetnjama u razvoju;
- da su dnevni centri vrlo važna usluga, od velike pomoći djeci sa smetnjama u razvoju i njihovim porodicama, ali da je ova usluga vrlo skupa;
- da dnevni centri pružaju mnogo širu lepezu usluga od onih koje su definisane u okviru usluge dnevni boravak;
- da rad dnevnih centara u ovom momentu mora biti pod budnom pažnjom, jer su dnevni centri u velikom problemu zato što su se u proteklom periodu pojavile određene nejasnoće po pitanju njihovog finansiranja;
- da je Budžetom za 2022. godinu kroz programski budžet za regulisanje prava iz oblasti boračke i invalidske zaštite opredijeljeno oko 7,8 miliona eura, od čega je za transfere prema opštinama 1.357.000 eura, dok je za izdržavanje štićenika u domovima planiran iznos od oko 6,5 miliona eura, pri čemu su ova sredstva prikazana kumulativno i nijesu sva namijenjena za dnevne centre za djecu sa smetnjama u razvoju, već i za domove starih, smještaj u prihvatilištima i skloništima, Dječji dom "Mladost" u Bijeloj i Malu grupnu zajednicu u Bijelom Polju;
- da bi u vrlo kratkom roku trebalo uraditi analizu finansiranja dnevnih centara, te pronaći model i adekvatno rješenje za postojeće probleme finansiranja dnevnih centara kako se ne bi ugrozio njihov opstanak;
- ukoliko se lokalnim samoupravama ne da jasna podrška u finansiranju dnevnih centara, postoji bojazan da drugih usluga u lokalnoj zajednici, osnovanih od strane lokalnih samouprava neće biti, zbog čega je neophodna dobra komunikacija sa lokalnim samoupravama kako bi se sagledali realni izvori prihoda i pronašao kompromis koji bi omogućio nesmetan nastavak rada dnevnih centara;
- da je potrebno raditi na edukaciji i obezbjeđivanju stručnjaka koji rade sa djecom u svim oblastima;
- da kvalitet rada svih dnevnih centara nije isti i da kapaciteti nekih dnevnih centara nijesu popunjeni iako u svim opštinama ima lica sa invaliditetom i djece i mladih sa smetnjama u razvoju;
- da bazične usluge podrške porodicama djece sa smetnjama u razvoju u Crnoj Gori sada ne postoje i zbog nedostatka finansijskih sredstava nijesu održive, a UNICEF u saradnji sa Ministarstvom rada i socijalnog staranja i Ministarstvom finansija intenzivno radi da bi se riješila ova pitanja, jer u državi socijalne pravde mora se voditi računa o tome šta se dešava sa najranjivijim grupama stanovništva i šta im je dostupno;
- da je u završnoj fazi izrada nove strategije za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za period 2022-2027. godina u kojoj će biti posebno obrađena tema djece sa smetnjama u razvoju;

- da se konkursi za raspodjelu sredstava nevladinim organizacijama, u skladu sa Zakonom o nevladinim organizacijama, raspisuju neblagovremeno, što im stvara probleme u radu i pružanju usluga djeci i mladima sa smetnjama u razvoju;
 - da je odsustvo multisektorske saradnje između institucija i nevladinih organizacija dovelo do brojnih zastoja u radu dnevnih centara i nevladinih organizacija i
 - da je neophodno unapređenje međusektorske saradnje i rane intervencije kod djece sa smetnjama u razvoju.
2. Polazeći od podataka i informacija saopštenih na Kontrolnom saslušanju ministra rada i socijalnog staranja (predstavnik Ministarstva rada i socijalnog staranja), ministra prosvjete, ministra zdravlja (predstavnik Ministarstva zdravlja) i ministra pravde, Skupština zaključuje da značajan broj preporuka sadržanih u Zaključku Odbora za ljudska prava i slobode sa Konsultativnog saslušanja o radu dnevnih centara za djecu sa smetnjama u razvoju i osobe sa invaliditetom, održanog 25. septembra 2019. godine i Analizi intersektorske podrške različitih sistema djeci sa smetnjama u razvoju u Crnoj Gori u proteklom trogodišnjem periodu nije realizovan.
- Stoga, Skupština poziva Vladu Crne Gore i nadležne subjekte: Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo pravde, Ministarstvo finansija, Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava, Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Savjet za prava djeteta, Savjet za prava lica sa invaliditetom, Zavod za socijalnu i dječju zaštitu, Institut za javno zdravlje i Zajednicu opština Crne Gore da sa dužnom pažnjom i ozbiljnim pristupom preduzmu aktivnosti na realizaciji preporuka i rješavanju uočenih problema u cilju poboljšanja položaja djece sa smetnjama u razvoju.
3. Skupština Crne Gore poziva Savjet za prava djeteta da usvoji Akcioni plan za implementaciju preporuka sadržanih u Analizi intersektorske podrške različitih sistema djeci sa smetnjama u razvoju u Crnoj Gori, koju su na zahtjev Savjeta za prava djeteta iz 2018. godine uradile ekspertkinje angažovane od strane UNICEF-a i koja je 2021. godine od strane Istraživačkog centra Innocenti u Firenci odabrana za jednu od deset najboljih u svijetu, a za koju su u istraživanju učestvovalе skoro sve nevladine organizacije koje se bave ovom tematikom, kao i sva resorna ministarstva, Parlament, Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, djeca i njihove porodice i u kojoj je fokus na analizi političkog i zakonodavnog okvira, sistema prikupljanja podataka, multisektorske saradnje i pristupa uslugama i kvaliteta usluga u različitim sektorima.
4. Skupština Crne Gore ocjenjuje da su dnevni centri za djecu sa smetnjama u razvoju, kao javne ustanove koje je, u okviru procesa decentralizacije i deinstitutionalizacije sistema u skladu sa strateškim dokumentima, formirala lokalna samouprava u partnerstvu sa tadašnjim Ministarstvom rada i socijalnog staranja, nevladinim organizacijama i međunarodnim organizacijama, dali značajan doprinos decentralizaciji i razvoju usluga na lokalnom nivou, a naročito zaštititi djece sa smetnjama u razvoju i njihovih porodica, o čemu svjedoči djelovanje 17 dnevnih centara koji pružaju usluge dnevnog boravka za djecu i mlade sa smetnjama u razvoju, od čega je trenutno licencirano njih 16. Takođe, za pružanje ove usluge licencirana je i JU Dječji dom "Mladost" u Bijeloj i NVO Udruženje roditelja djece i omladine sa smetnjama u razvoju "Pružite nam šansu Crne Gore", tako da je ukupno 18 licenciranih pružalaca usluge dnevnog boravka koja pripada grupi usluga za podršku za život u zajednici i od posebnog je značaja za sprečavanje institucionalizacije djece sa smetnjama u razvoju, koju je tokom 2021. godine koristilo 243 djece.
5. Imajući u vidu da je u toku realizacija kompleksnog projekta "Reforma sistema utvrđivanja invaliditeta", vrijednosti oko milion eura koji sprovodi Fond Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP), u partnerstvu sa organizacijama civilnog društva koje predstavljaju lica sa invaliditetom, nadležnim ministarstvima i državnim institucijama i čiji je cilj uspostavljanje jedinstvenog tijela i jedinstvenih nacionalnih kriterijuma za utvrđivanje invaliditeta, Skupština Crne Gore pohvaljuje aktivnosti preduzete na realizaciji Zaključka Odbora za ljudska prava i slobode sa Konsultativnog saslušanja o radu dnevnih centara za djecu sa smetnjama u razvoju iz septembra 2019. godine, što će doprinijeti reformi sistema utvrđivanja invaliditeta kojom treba da se suspenduje oko 30 postojećih komisija i uspostavi jedinstveno tijelo-Zavod koje bi vještačilo po novoj, jedinstvenoj nacionalnoj metodologiji za sve oblasti.
- Skupština zahtijeva da Ministarstvo rada i socijalnog staranja, u saradnji sa Fondom Ujedinjenih nacija za razvoj, koji vodi proces i Institutom za javno zdravlje, koji rukovodi radnom grupom, nadležnom Odboru za ljudska prava i slobode, u skladu sa članom 68 Poslovnika Skupštine Crne Gore, dostavi informaciju o procesu izrade Jedinstvene metodologije procjene i vještačenja osoba sa invaliditetom, do sada preduzetim aktivnostima i procjeni kako će taj postupak uticati na realizaciju prava djece sa smetnjama u razvoju.
- Skupština Crne Gore smatra da bi bilo značajno da Ministarstvo rada i socijalnog staranja, u saradnji sa Savjetom za prava djeteta i Savjetom za prava lica sa invaliditetom, ubrza aktivnosti u cilju što je moguće skorijeg uspostavljanja registra osoba sa invaliditetom, odnosno konsolidovane baze podataka o djeci sa smetnjama u razvoju, što je jedan od važnih preduslova za kreiranje politika usmjerenih na poboljšanje položaja lica sa invaliditetom u Crnoj Gori.

6. Skupština je upoznata da se do objekata za dnevne centre najčešće dolazilo tako što su lokalne samouprave davale objekte koji su uz određena finansijska sredstva međunarodnih partnera izgrađeni ili rekonstruisani i da lokalne samouprave plaćaju zarade zaposlenih, snose materijalne troškove koji se odnose na prevoz djece, grijanje, dok je država od formiranja prvog dnevnog centra participirala sa mjesečnim iznosom od 150 eura po korisniku. U međuvremenu su se desile izmjene, pa su pojedini dnevni centri ostali bez te mjesečne participacije od 150 eura.

Imajući u vidu da su dnevni centri za djecu i mlade sa smetnjama u razvoju trenutno u velikom problemu zbog određenih nejasnoća u finansiranju, jer je ova usluga vrlo skupa, a sredstva lokalnih samouprava su limitirana zato što opštine svakog dana ostaju bez prihoda, način njihovog finansiranja treba postaviti na drugačiji način, a pravila o finansiranju moraju biti jasna i ne smiju se dozvoliti različita postupanja, Skupština Crne Gore poziva Ministarstvo rada i socijalnog staranja da, u partnerstvu sa Ministarstvom finansija, Ministarstvom zdravlja, Ministarstvom prosvjete i Zajednicom opština, uz podršku Predstavništva UNICEF-a u Crnoj Gori, uradi istraživanje o različitim modelima finansiranja dnevnih centara, kao i da uradi fiskalnu procjenu finansiranja dnevnih centara za djecu sa smetnjama u razvoju, utvrdi preciznu cijenu koštanja usluge po djetetu na lokalnom nivou i sačini jasne preporuke za finansiranje i podjelu nadležnosti između nacionalnog i lokalnog nivoa u finansiranju ove usluge, jer je država odgovorna da napravi koncept finansiranja dnevnih centara za djecu sa smetnjama u razvoju i mora postojati kontinuitet u pružanju usluga kako bi se nivo ljudskih prava lica sa invaliditetom i djece sa teškoćama u razvoju unaprijedio.

Skupština predlaže da se do trajnog i održivog rješavanja ovog problema nastavi sa već uspostavljenim modelom finansiranja koji podrazumijeva učešće države u plaćanju usluge dnevnog boravka kako djeca sa smetnjama u razvoju i njihovi roditelji ne bi bili dovedeni u nepovoljnu situaciju i kako se ne bi ugrozio opstanak dnevnih centara.

Skupština ocjenjuje da je veoma važna dobra komunikacija između predstavnika državnih institucija i lokalnih samouprava kako bi se jasno i na vrijeme znalo ko i koliko može participirati, kao i da je važan adekvatan model finansiranja usluga u sistemu socijalne i dječje zaštite, jer kad se ustanovi licencirani pružalac usluge, to mora pratiti jasna cijena koštanja i ne može se licenciranim pružaocima usluga tražiti da dodatno apliciraju za sredstva namijenjena nevladinom sektoru ili nekom drugom.

7. Imajući u vidu da je i pored više apela Ministarstva rada i socijalnog staranja, tek krajem 2021. godine samo nekoliko lokalnih samouprava izradilo lokalne planove socijalne i dječje zaštite koji nijesu bili blagovremeno usvojeni i dostavljeni Ministarstvu u odnosu na rokove koje je Vlada imala za predlaganje budžeta i planiranje sredstava za ovu godinu i koji ne ispunjavaju uslove propisane Pravilnikom o visini sredstava za razvoj, odnosno finansiranje usluge socijalne i dječje zaštite i kriterijumima za njihovu raspodjelu, Skupština apeluje na Zajednicu opština Crne Gore da animira opštine da, u skladu sa Strategijom razvoja sistema socijalne i dječje zaštite 2018-2022. godina, donesu lokalne planove socijalne i dječje zaštite usklađene sa pomenutim Pravilnikom.

Takođe, Skupština ocjenjuje da je neophodno da Ministarstvo finansija poveća obim javnog finansiranja, posebno kada je riječ o uslugama u lokalnoj zajednici i diverzifikaciji pružalaca usluga.

8. Skupština zaključuje da međusektorska saradnja skoro ne postoji, a rad dnevnih centara u ovom momentu je vrlo problematičan sa različitim aspektima, iako se trude da kroz razne projekte unaprijede način rada i obezbijede edukaciju zaposlenih. Ukoliko se ovdje lokalnim samoupravama ne obezbijedi jasna podrška, Skupština izražava bojazan da drugih usluga u lokalnoj zajednici, osnovanih od strane lokalnih samouprava, neće biti jer kada se saberu zarade zaposlenih, materijalni troškovi i neposredna izdvajanja po korisniku doći će se do iznosa koji ne može biti manji od 1.000 do 1.200 eura po korisniku mjesečno, zbog čega se lokalne samouprave ne mogu ostaviti bez finansijskih sredstava potrebnih za te usluge.

Stoga je neophodna dobra komunikacija između Ministarstva finansija, Ministarstva rada i socijalnog staranja, Ministarstva zdravlja, Ministarstva prosvjete i lokalnih samouprava kako bi se sagledali realni izvori prihoda i pronašao kompromis koji bi omogućio rad dnevnih centara.

Takođe, Skupština ukazuje na potrebu vođenja ozbiljnije državne politike u ovoj oblasti uz ocjenu da je Vlada morala imati aktivniju ulogu na uspostavljanju institucionalnog mehanizma kojim bi se utvrdila jača koordinacija i ozbiljnija materijalna podrška za djecu, a posebno djecu sa smetnjama u razvoju, čime bi se obezbijedilo elementarno dostojanstvo za ovu populaciju.

9. Skupština zaključuje da je neophodno unaprijediti koordinaciju na lokalnom nivou i među opštinama i u tom cilju razviti Standardne operativne procedure za rad i koordinaciju među sektorima, koje bi pojednostavile i približile djeci i porodicama procese prevencije, identifikacije, upućivanja, podrške i rehabilitacije.
10. Skupština Crne Gore ocjenjuje da preko Savjeta za prava djeteta, kao najvišeg tijela koje se bavi djecom na multisektorski način, treba obavezati resorna ministarstva (Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo zdravlja i Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava) koja se bave zaštitom prava djeteta da preciziraju koliko finansijskih sredstava se na godišnjem nivou izdvaja iz državnog budžeta za usluge socijalne i dječje zaštite, te da informišu na koji način se vrši prioritizacija koje usluge u domenu socijalne i dječje zaštite će

se podržati i koliki iznos od državnih sredstava, sredstava koja se opredjeljuju za finansiranje projekata nevladinih organizacija i sredstava Evropske unije se opredjeljuje za djecu sa smetnjama u razvoju.

11. Skupština poziva Ministarstvo finansija da uspostavi procedure sufinansiranja integrisanih međusektorskih usluga za djecu sa smetnjama u razvoju sa međuministarskog i lokalnog nivoa.
12. Polazeći od neprocjenjivog značaja dnevnih boravaka za djecu sa smetnjama u razvoju i njihove porodice u sprečavanju institucionalizacije djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju i odraslih lica sa invaliditetom, Skupština zaključuje da je, u skladu sa realnim potrebama, neophodno nastaviti sa osnivanjem ovakvih ustanova u lokalnim samoupravama u kojima iste još uvijek ne postoje.

Iako prema rezultatima posljednjeg popisa stanovništva oko 11% stanovnika Crne Gore čine osobe sa invaliditetom, još uvijek se ne zna koliko je djece sa smetnjama u razvoju koja bi trebalo da imaju usluge u dnevnim centrima, a iste im nijesu omogućene.

Stoga, Skupština smatra da putem međusektorske saradnje i uključenjem Ministarstva zdravlja i Ministarstva prosvjete treba nastaviti sa širenjem spektra usluga koje ove ustanove mogu pružati. Takođe, potrebno je povećati raznovrsnost i spektar usluga i pružalaca usluga socijalne i dječje zaštite zasnovanih na porodici i zajednici u smislu kapaciteta, broja dostupnih mjesta i geografske distribucije.

13. Imajući u vidu obuhvat djece, opseg i kvalitet rada dnevnih centara, kao i podatak da u pojedinim dnevnim centrima nijesu popunjeni kapaciteti, a da Ministarstvo rada i socijalnog staranja nema nadležnost upravljanja resursima dnevnih centara, kao što su prostorije, vozila i drugi tehnički resursi koji bi se mogli ustupati nevladinim organizacijama, sugestija je Skupštine da se u nadležnim jedinicama na lokalnom nivou izmijene normativi koji bi omogućili intenziviranje saradnje sa nevladinim organizacijama koje bi mogle širiti lepezu usluga čime bi se povećao broj korisnika, za šta može poslužiti kao primjer Dnevni centar za djecu sa smetnjama u razvoju i lica sa invaliditetom u Pljevljima čiji je rad sa navedenog aspekta ocijenjen najboljim i koji ima izuzetnu saradnju sa NVU "Zračak nade" gdje u zgradi Dnevnog centra prostor u priepodnevnim satima koristi Dnevni centar koji je prošle godine imao 33 korisnika, a u popodnevnim satima NVU "Zračak nade" koji pruža usluge za 20-30 korisnika.
14. Skupština pohvaljuje namjeru Ministarstva rada i socijalnog staranja da unaprijedi saradnju i podrži nevladine organizacije u pravcu pružanja usluga korisnicima, kao i planirano izdvajanje od 430.000 eura za finansiranje projekata u oblasti zaštite lica sa invaliditetom za 2022. godinu.

S obzirom da se konkursi za raspodjelu sredstava nevladinim organizacijama raspisuju neblagovremeno i da su prošle godine ta sredstva dijeljena 30. odnosno 31. decembra, iako je odredba Zakona o nevladinim organizacijama da se konkursi raspisuju do 1. marta, a uzimajući u obzir da se i ove godine još uvijek nije započelo sa tim postupkom, što ne predstavlja partnerski odnos prema nevladinim organizacijama i da nije isto ukoliko se sredstva dijele u junu ili se raspodjela vrši u decembru, Skupština poziva da se ne dopusti kašnjenje javnih poziva za dodjelu ovih sredstava kako bi nevladine organizacije u što skorijem periodu bile u mogućnosti da pružaju usluge korisnicima.

Takođe, Skupština podržava namjeru Ministarstva rada i socijalnog staranja da, u skladu sa preporukama Komiteta Ujedinjenih nacija za prava djeteta i međunarodnim standardima, ubrza reformu sistema socijalne i dječje zaštite.

15. Skupština Crne Gore ocjenjuje neophodnim nastavak aktivnosti na usklađivanju zakona i politika sa Konvencijom Ujedinjenih nacija o pravima djeteta i Konvencijom Ujedinjenih nacija o pravima osoba sa invaliditetom i u tom pogledu izražava spremnost da, u skladu sa svojom nadležnošću, doprinese ovom procesu, te poziva resorna ministarstva i Vladu Crne Gore da pripreme neophodne predloge zakona u cilju njihovog usklađivanja sa pomenutim konvencijama.

Takođe, smatra da je potrebno progresivno mijenjati specifično zakonodavstvo koje se odnosi na djecu sa smetnjama u razvoju u oblastima obrazovanja i antidiskriminacije koje nije u skladu sa duhom Konvencije UN o pravima lica sa invaliditetom i u suprotnosti je sa filozofijom inkluzivnog obrazovanja.

16. Imajući u vidu da se u Crnoj Gori u radu sa djecom sa smetnjama u razvoju i dalje kontinuirano i dominantno koristi medicinski model, kao davno napušteni standard, Skupština je saglasna da Ministarstvo zdravlja treba da osigura primjenu modela zasnovanog na ljudskim pravima, bio-psiho-socijalnog modela.

Takođe, Skupština ocjenjuje da Ministarstvo zdravlja i Ministarstvo prosvjete svoje aktivnosti treba da usmjere na kontinuirano ulaganje u rani razvoj i rano obrazovanje djece sa smetnjama u razvoju, jer je važno prepoznati smetnju u što ranijoj dobi da bi intervencija bila što kvalitetnija i da bi se sprovodilo inkluzivno obrazovanje.

17. Skupština zaključuje da je neophodno unaprijediti podršku djeci sa smetnjama u razvoju i njihovim porodicama kroz sprovođenje načela "sve informacije i usluge na jednom mjestu", što se može ostvariti u okviru jednog centralnog multisektorskog tijela na nivou opštine, u okviru komisija za usmjeravanje u obrazovni sistem ili

centara za socijalni rad, čije snaženje je neophodno jer je analiza iz 2018. godine pokazala velike nedostatke u njihovom radu.

Sistem pružanja usluga mora se učiniti jednostavnim za djecu sa smetnjama u razvoju i njihove porodice, jer isti treba da im omogući neometano kretanje kroz različite faze životnog ciklusa, dobijanje svih informacija na jednom mjestu, pristup stručnjacima različitih profila koji će biti dostupni djetetu i njegovoj porodici i osigurati neophodnu koordinaciju i pristup djeteta svim uslugama.

Takođe, Skupština ocjenjuje da svi sektori treba da uključe djecu i njihove porodice u planiranje, monitoring i evaluaciju politika, kako na nacionalnom, tako i na lokalnom nivou.

18. Iako se u kontinuitetu preduzimaju aktivnosti na unapređenju znanja i vještina kadra koji neposredno radi sa djecom, Skupština ocjenjuje da sva resorna ministarstva i dalje treba da ulažu u unapređenje kapaciteta stručnih radnika koji rade sa djecom i mladima sa smetnjama u razvoju.

Takođe, važno je obezbijediti mobilnost stručnjaka i usluga u cilju otklanjanja postojećih izazova nejednakog teritorijalnog obuhvata i slabe pokrivenosti uslugama djece koja žive u ruralnim područjima.

Skupština ocjenjuje da je potrebno ojačati kapacitete Institucije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore u radu sa djecom sa smetnjama u razvoju i licima sa invaliditetom, posebno imajući u vidu proširenje nadležnosti Zaštitnika ljudskih prava i sloboda u pogledu monitoringa implementacije Konvencije UN o pravima lica sa invaliditetom.

19. Kada je riječ o oblasti zdravlja, Skupština ocjenjuje da je neophodno kontinuirano ulagati u rani razvoj djeteta u cilju pružanja holističke-multisektorske podrške u najranijim fazama života i razvoja djeteta. Takođe, rano otkrivanje, kao i postupke intervencije i upućivanja treba pojednostaviti i približiti djetetu i porodici. Potrebno je razmotriti mogućnost osnaživanja i proširivanja uloge i mandata savjetovaništa pri domovima zdravlja kako bi se realizovala prvobitna ideja regionalnog i/ili lokalnog sistema ranog otkrivanja i intervencija.

20. Skupština zaključuje da je neophodno povećanje broja specijalizovanih stručnih radnika za podršku rehabilitaciji djece sa smetnjama u razvoju: dječjih neurologa, dječjih hirurga, specijalista za rehabilitaciju dječje fizikalne medicine, dječjih fizioterapeuta, dječjih psihologa i posebno dječjih psihijata.

Takođe, potrebno je razmotriti mogućnost uvođenja specijalizovanih nastavnih planova i programa za novo zanimanje - specijalista za ranu intervenciju i rehabilitaciju djece sa smetnjama u razvoju kako bi se pomjerili sa modela primarnog upliva defektologije u tu sferu i primarno posmatrali optimalne kapacitete djeteta, a ne njegove nedostatke.

21. S obzirom da na lokalnom nivou ne postoje mjerila i kriterijumi i da po postojećim zakonskim propisima opštine nijesu obavezne da pruže minimum usluga u oblasti socijalne i dječje zaštite djeci sa smetnjama u razvoju i njihovim porodicama, a polazeći od informacije da je za sledeću godinu planirano donošenje nove strategije socijalne i dječje zaštite i novog zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti, Skupština predlaže da Ministarstvo rada i socijalnog staranja tim aktima precizno definiše minimalni paket usluga koje opština treba da obezbijedi ovoj grupaciji i da se definišu nadležnosti između lokalnog i centralnog nivoa u pogledu finansiranja tih usluga.

22. Skupština pohvaljuje dosadašnje aktivnosti Ministarstva prosvjete preduzete na unapređenju inkluzivnog obrazovanja i realizaciji projekta "Dodatna stručna podrška za djecu sa posebnim obrazovnim potrebama kroz saradnju centar za dnevni boravak - vrtić - osnovna škola" koji je pilotiran tokom 2021. godine u opštinama Kotor i Pljevlja i Gradskoj opštini Golubovci kroz Program podržan od strane Kancelarije UNICEF-a u Crnoj Gori, a sve u cilju poboljšanja usluge na nivou lokalne zajednice pri centrima za dnevni boravak za funkcionalnu dodatnu stručnu podršku djeci sa posebnim obrazovnim potrebama usmjerenu u vrtić i osnovnu školu, kao i njegov nastavak tokom 2022. godine u istim sredinama, uz proširenje na Podgoricu, Cetinje, Tivat, Berane, Rožaje, Bijelo Polje, Ulcinj i Nikšić.

S obzirom da su obavljene analize, konsultacije, procjena potreba, obučeni kadar za ranu intervenciju, asistivnu tehnologiju i intenzivnu interakciju, kao i povezivanje dnevnih centara sa vrtićima i školama, te da su iskustva pokazala da je ovaj koncept primjeren, opravdan i daje konkretne i vidljive rezultate, zbog čega je ova vrsta povezanosti apsolutno dobrodošla, primjenjiva i preporučljiva da bude inkorporirana i ponuđena u svim opštinama u kojima postoje centri za dnevni boravak, Skupština pozdravlja najavu Ministarstva prosvjete da se početkom školske 2022/2023. godine planira veći intenzitet ovih aktivnosti.

S druge strane, Skupština je upoznata i sa uočenim izazovima i preprekama za kvalitetniju i stabilniju uslugu, jer su zakon, normativi i standardi za licencu limitirajući za dodatnu stručnu podršku i koncipirani su tako da je sadašnja usluga stacionarnog karaktera, a manje interventno-tretmanskog zbog čega je potrebno da se putem izmjena i dopuna Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti reguliše ovaj primjer pozitivne prakse i dokazan model usluge.

23. Uz pohvalu za dosadašnje aktivnosti preduzete na unapređenju inkluzivnog obrazovanja, Skupština smatra da je potrebno poboljšati pristup djece sa smetnjama u razvoju predškolskom i stručnom obrazovanju obukom

stručnjaka i bolje usmjerenim aktivnostima podizanja svijesti među roditeljima. Takođe, potrebno je kontinuirano raditi na unapređenju kvaliteta inkluzivnog obrazovanja i pružati kontinuiranu podršku nastavnicima u vidu kolegijalne i profesionalne podrške, mentorskog rada i saradnje sa roditeljima i zajednicama, zbog čega Ministarstvo prosvjete i Ministarstvo zdravlja treba da stave fokus na princip "sva djeca u inkluzivnom obrazovanju" i da se oslanjaju na primarne usluge podrške porodici na lokalnom nivou.

Ovo stoga što dnevne centre za djecu sa smetnjama u razvoju treba posmatrati kao podršku obrazovanju onih kategorija djece koja se trenutno suočavaju sa marginalizacijom i isključenošću, te kao posredničke centre za multidisciplinarnu rehabilitaciju i "laboratorije" integrisanih pristupa za svu djecu sa smetnjama u razvoju.

24. S aspekta poštovanja međunarodnih standarda, postojeća situacija koja podrazumijeva postojanje dnevnih centara za djecu i mlade sa smetnjama u razvoju u kojoj dijete od četiri godine boravi i prima uslugu u prostoru u kome boravi i prima uslugu mlado lice od 25 godina je neprihvatljiva i istu treba spriječiti, što je ukazano i u Zaključnim zapažanjima Komiteta UN za prava djeteta iz juna 2018. godine.

Skupština poziva Vladu Crne Gore da uloži napore i unaprijedi usluge za mlada lica sa invaliditetom, kao što je stanovanje uz podršku, kako djeca sa smetnjama u razvoju ne bi završila u ustanovama za smještaj nakon sticanja punoljetstva.

25. Iako su u skladu sa Strategijom reforme pravosuđa za period 2019-2022. godina preduzete određene aktivnosti na unapređenju pravosudne infrastrukture u skladu sa principom najboljeg interesa djeteta, opremljeni sudovi u Podgorici, Nikšiću i Bijelom Polju i realizovana adaptacija prostora za rad sa djecom u krivičnim postupcima u državnim tužilaštvima u Podgorici, Beranama i Višem državnom tužilaštvu u Bijelom Polju, te uz pomoć američke ambasade obezbijedena audio-vizuelna oprema za saslušanje maloljetnika u Osnovnom državnom tužilaštvu u Podgorici, Skupština Crne Gore ocjenjuje da je neophodno da Ministarstvo pravde i u predstojećem periodu ulaže napore na prilagađavanju pravosudnih postupaka i pravosudnih institucija specifičnim potrebama djece sa smetnjama u razvoju i omogućiti njihovo smisljeno učestvovanje u procesima.
26. Skupština ocjenjuje da proces razvoja specijalizovanih usluga za djecu sa smetnjama u razvoju, uključujući hraniteljstvo uz intenzivnu podršku i profesionalno hraniteljstvo za djecu sa smetnjama u razvoju koja su bez roditeljskog staranja treba da predstavlja prioritet Vlade Crne Gore, jednako kao i proces inkluzivnog obrazovanja.
27. Imajući u vidu prethodno urađeni Izvještaj Zavoda za socijalnu i dječju zaštitu o radu dnevnih centara (boravaka) za djecu i mlade sa smetnjama i teškoćama u razvoju za 2018. godinu koji je na Odboru za ljudska prava i slobode ocijenjen kao nedovoljno dobro metodološki pripremljen, jer, između ostalog, nije sadržao osvrt na finansiranje dnevnih centara, ocjenu stanja i rada dnevnih centara, niti su bile predložene mjere za unapređenje stanja, Skupština Crne Gore poziva Ministarstvo rada i socijalnog staranja i Zavod za socijalnu i dječju zaštitu da do kraja 2022. godine ovog puta urade detaljnu evaluaciju rada dnevnih centara za djecu i mlade sa smetnjama u razvoju u Crnoj Gori, te da posebnu pažnju usmjere na analizu povezanosti i kompatibilnosti dnevnih centara sa drugim sektorima i da pripremljeni Izvještaj, u skladu sa članom 68 Poslovnika Skupštine Crne Gore, dostave Odboru za ljudska prava i slobode.
28. Skupština Crne Gore će Zaključak dostaviti Vladi Crne Gore, Ministarstvu rada i socijalnog staranja, Ministarstvu prosvjete, Ministarstvu zdravlja, Ministarstvu pravde, Ministarstvu finansija, Ministarstvu ljudskih i manjinskih prava, Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Savjetu za prava djeteta, Savjetu za prava lica sa invaliditetom, Zavodu za socijalnu i dječju zaštitu, Institutu za javno zdravlje, Zajednici opština Crne Gore, na dalji postupak i Ministarstvu evropskih poslova, Dnevnom centru za djecu sa smetnjama i teškoćama u razvoju - Herceg Novi, Dnevnom centru za djecu sa smetnjama u razvoju i lica sa invaliditetom - Pljevlja, Dnevnom centru za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju - Berane, JU Resursni centar za djecu i mlade "Podgorica", NVU "Zračak nade" - Pljevlja, NVO Savez udruženja roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju "Naša inicijativa", NVO "Građanska alijansa", Delegaciji Evropske unije u Crnoj Gori i Predstavništvu UNICEF-a u Crnoj Gori, na upoznavanje.
29. Odbor za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore će, u skladu sa članom 77 stav 3 Poslovnika Skupštine Crne Gore, pratiti realizaciju ovih zaključaka Skupštine, sačiniti izvještaj i dostaviti Skupštini.

Broj: 00-63-8/22-26/5

EPA 512 XXVII

Podgorica, 28. jul 2022. godine

Skupština Crne Gore 27. saziva

Predsjednica,

Danijela Đurović, s.r.